

कृषि विषयक संक्षिप्त माहिती

सन १९९९ (भाग-१)

आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

ATOME OF AGRICULTURE

YEAR- 1999 (PART-1)

COMMISSIONER AGRICULTURE, M. S. PUNE-1

फक्त कार्यालयीन कामासाठी उपयोग

For official use only

कृषिविषयक संक्षिप्त माहिती

१९९९

Epitome of Agriculture
in Maharashtra
1999

प्रस्तावना

ऋतू व पिके अहवालाबरोबरच कृषि विभागाद्वारे गेल्या आठरा वर्षांपासून महाराष्ट्र राज्यातील “कृषिविषयक संक्षिप्त माहितीचे” पुस्तक प्रसिद्ध करण्यात येत आहे. कृषिविषयक सांख्यिकी माहितीसह सुटसुटीत असलेले हे पुस्तक उत्तम प्रतिसादात्मक उत्तेजन देणारे असून ते प्रतिवर्षी अद्यावत करण्यात येते. प्रमुख पिकांच्या जिल्हावार उत्पादकतेची माहिती यात समाविष्ट करण्यात आली आहे; कारण त्यामुळे निरनिराळ्या जिल्ह्यातील उत्पादकतेचे तुलनात्मक चित्र, ओझरती नजर फिरविल्यास दृष्टीस्पत्तीस येते. मी आशा करतो की, हे सुटसुटीत पुस्तक उपयुक्त ठरेल.

मंत्रालय विस्तार,
मुंबई-४०० ०३२.

शिवाजीराव देशमुख,
सचिव (कृषि),
कृषि पशुसंवर्धन, दुग्ध व्यवसाय विकास
व मत्स्य व्यवसाय विभाग.

PREFACE

In addition to publishing Season and Crop Report, the Department of Agriculture has been bringing out from the last 18 years a handy volume giving statistical information relating to salient features of agriculture in the State called the 'Epitome of Agriculture in Maharashtra'. Response to this handy volume has been very encouraging. This is being updated every year. Districtwise productivity of principal crops has also been included, so that a comparative picture of productivity in different districts can be seen at a glance. I hope this handy volume will be found to be useful.

Mantralaya Annexe }
Bombay-400 032.

Shivaji Rao Deshmukh,
Secretary to the Government (Agriculture),
Agriculture, Animal husbandry, Dairy
development and Fisheries Department.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१(अ)	महाराष्ट्रातील भूमि उपयोग वर्गीकरण १९६०-६१ ते १९९८-९९	१३
१(ब)	महाराष्ट्रातील व भारतातील तुलनात्मक भूमि उपयोग वर्गीकरण १९९४-९५ व १९९५-९६	१८
२	सन १९९८-९९ चे महाराष्ट्र राज्यातील जिल्हानिहाय भूमि उपयोग क्षेत्र, निव्वळ व एकूण बागाईत व एकूण क्षेत्र व दुसोटा क्षेत्र.	१९
३	वहिली खातेदारांची संख्या व वहिलीचे क्षेत्र-महाराष्ट्र राज्य (कृषि गणना १९८५-८६ व १९९०-९१)	२६
४	महाराष्ट्र राज्यातील निरनिराळ्या प्रकारांसाठी उपयोगात आणलेल्या विहिरींची संख्या	२७
५	महाराष्ट्र राज्यातील जलसिंचनाच्या निरनिराळ्या साधनांनी भिजणारे निव्वळ बागाईत क्षेत्र व एकूण बागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९९८-९९	२८
६	महाराष्ट्र राज्यातील मुख्य पिकांखालील एकूण बागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९९८-९९	३२
७	भारतातील परिस्थितीशी तुलना करता महाराष्ट्रातील रासायनिक खातांचा वापर	४०
८	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र १९६०-६१ ते १९९८-९९	४२
९	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे उत्पादन १९६०-६१ ते १९९८-९९	५४
१०	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे सरासरी उत्पन्न १९६०-६१ ते १९९८-९९	६६
११(अ)	महाराष्ट्र राज्यातील खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामातील पेरणी झालेल्या मुख्य पिकाखालील क्षेत्राची जिल्हानिहाय माहिती १९९८-९९	७४
११(ब)	महाराष्ट्र राज्यातील सन १९९४-९५ चे जिल्हानिहाय खरीप, रब्बी व उन्हाळी पिकाखालील क्षेत्र	८०
१२	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे जिल्हावार हेक्टरी उत्पादन १९९४-९५ ते १९९८-९९	८२
१३	तांदुळाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन १९९४-९५ ते १९९८-९९	११२

CONTENTS

Sr. No.	Particulars	Page
1(A)	Land use classification of Maharashtra 1960-61 to 1998-99	13
1(B)	Land use classification of Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India 1994-95 & 1995-96	18
2	Districtwise area for L. U. S. net, gross irrigated, total area and area cropped more than once in Maharashtra State during 1998-99.	19
3	Number and Area of Operational holdings-Maharashtra State 1985-86 & 1990-91 Agricultural Census	26
4	Number of wells used for different purposes in Maharashtra State	27
5	Net area irrigated by different Sources and gross area irrigated in Maharashtra State from 1960-61 to 1998-99.	28
6	Irrigated area under principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1998-99	32
7	Fertiliser consumption in Maharashtra as compared to India	40
8	Area of principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1998-89	42
9	Production of principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1998-99	54
10	Average yield of principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1998-99	66
11(A)	Districtwise area sown under principal Kharif, Rabi and Summer crops in M. S. 1998-99	74
11(B)	Districtwise gross cropped area and its break up into Kharif, Rabi and Summer 1994-95	80
12	Districtwise average yield of principal crops in Maharashtra State 1994-95 to 1998-99	82
13	Area, average yield and production of Rice 1994-95 to 1998-99	112

अ. क्र.	तपशील	१९९४-९५ ते १९९८-९९	पृष्ठ
१४	खरीप ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१९९४-९५ ते १९९८-९९	११४
१५	बाजरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	११६
१६	गहूचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	११८
१७	रबी ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२०
१८	एकूण तृणधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२१
१९	गुरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२३
२०	ह्रस्वधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२३
२१	उडीदाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२४
२२	मुगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२५
२३	एकूण कडधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२६
२४	एकूण अन्नधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२७
२५	कापसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२८
२६	ऊसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१२९
२७	भुईमूगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१३०
२८	तीळ, जवळ, करडई, सूर्यकुलांचे व सोयाबीनचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	"	१३१

Sr. No.	Particulars	Page
14	Area, average yield and production of <i>Kh. Jowar</i>	1994-95 to 1998-99
15	Area, average yield and production of <i>Bajra</i>	,,
16	Area, average yield and production of <i>Wheat</i>	,,
17	Area, average yield and production of <i>Rabi Jowar</i>	,,
18	Area, average yield and production of <i>Total Cereals</i>	,,
19	Area, average yield and production of <i>Tur</i>	,,
20	Area, average yield and production of <i>Gram</i>	,,
21	Area, average yield and production of <i>Udid</i>	,,
22	Area, average yield and production of <i>Mung</i>	,,
23	Area, average yield and production of <i>Total Pulses</i>	,,
24	Area, average yield and production of <i>Total Foodgrains</i>	,,
25	Area, average yield and production of <i>Cotton</i>	,,
26	Area, average yield and production of <i>Sugarcane</i>	,,
27	Area, average yield and production of <i>Groundnut</i>	,,
28	Area, average yield and production of <i>Sesamum, Linseed, Safflower, Sunflower and Soyabean.</i>	,,

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
२९	एकूण तेलबियांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१९९४-९५ ते १९९८-९९ १३४
३०	महाराष्ट्रातील संकरित आणि अधिक उत्पन्न देणाऱ्या जातींची व्याप्ती	१३५
३१	महाराष्ट्रातील प्रमुख फळे आणि माजीपाला क्षेत्र	१३८
३२	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या क्षेत्राचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१४२
३३	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या उत्पादनाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१४६
३४	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या सरासरी उत्पन्नाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१५०
३५	महाराष्ट्रातील यंत्रसामग्री व कृषी अवजारे	१५४
३६	प्रमुख मृदसंघारण उपचारांची माहिती	१५६
३७	भूविकास कामाची वर्षवार प्रगती (कडा विरहित प्रकल्प)	१५७

Sr. No.	Particulars	Page
29	Area, Average Yield and Production of Total <i>Oilseeds</i> 1994-95 to 1998-99	134
~~30~~	Coverage under Hybrid and High yielding varieties in Maharashtra	135
31	Area under Major <i>Fruits and Vegetables</i> in Maharashtra	138
32	Comparative Index number of <i>Area</i> in Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India	142
33	Comparative Index number of <i>Production</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	146
34	Comparative Index number of <i>Average Yield</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	150
35	Machinery and Implements in Maharashtra	154
36	Major activities executed for Soil Conservation	156
37	Yearwise Land Development Progress (Non CADA Project)	157

आलेख

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१	महाराष्ट्रातील मूमि उपयोग वर्गीकरण सन १९९८-९९	१५९
२	वह्तिती खातेदारांची संख्या व वह्तितीचे क्षेत्र १९८५-८६ आणि १९९०-९१	१६०
३	महाराष्ट्रातील विहिरींची संख्या	१६१
४	महाराष्ट्रातील रासायनिक कृतांचा वापर	१६२
५	महाराष्ट्रातील एकूण तुणधान्याचे उत्पादन	१६३
६	महाराष्ट्रातील एकूण कडधान्याचे उत्पादन	१६४
७	महाराष्ट्रातील एकूण अन्नधान्याचे उत्पादन	१६५
८	महाराष्ट्रातील एकूण तेलबियांचे उत्पादन	१६६
९	महाराष्ट्रातील कापसाचे उत्पादन	१६७
१०	महाराष्ट्रातील ऊसाचे उत्पादन	१६८

GRAPHS

Sr. No.	Particulars				Page
1	Land Use Classification in Maharashtra during 1998-99	..	..	..	159
2	Land Holdings-Agril. Census-1985-86 and 1990-91	..	..	..	160
3	Number of wells in Maharashtra	..	..	..	161
4	Fertilizer consumption in Maharashtra	..	..	..	162
5	Total Cereals (Production)	..	..	..	163
6	Total Pulses (Production)	..	..	..	164
7	Total Foodgrains (Production)	..	..	..	165
8	Total Oil seeds (Production)	..	..	..	166
9	Cotton (Production)	..	..	..	167
10	Sugarcane (Production)	..	..	..	168